

Lentner Csaba: Rendszerváltás és pénzügypolitika. Tények és tévhitek a neoliberais piacgazdasági átmenetről és a 2010 óta alkalmazott nem konvencionális eszközökről. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016, 336 p.

A második világháború után a keresletélénkítés keynesi gondolatának térbeli kiterjesztését alkalmazva, a Nyugat gazdaságpolitikájának célkitűzése a gazdasági növekedés serkentése, a nemzeti jövedelem gyarapítása és a munkaerőpiaci folyamatok felpozícióba hozása volt, melyet az állam intervencionista szabályozási rendszere és a vele szorosan összefonódó gazdaságpolitikai eszköztára támogatott. A világgégés utáni újjáépítési igények és az amortizálódott tőke helyettesítésére szolgáló beruházások szükségessége mellett, a robbanásszerű technikai fejlődés felélénkítette a nyugati piacokat, ámde az első, majd a második olajrobbanás gyökeresen megváltoztatta a világgazdasági feltételeket, és a piaci egyensúlyzavarok szűnni nem múló dilemmái mellett a féktelen inflációval szembeni harcok következtében fellépő kételyek és kétségbeesések is erősen a felszínre törtek. A korábban sikeres Keynes-féle gazdaságpolitikai szemléletet a hetvenes évektől fokozatosan felváltották az önszabályzó piaci mechanizmusok hatékony működését hirdető neoliberális gazdaságfilozófiai irányzatok. Az exogén neoklaszikus modell a gazdasági termelékenység, a foglalkoztatottság és az életszínvonal egyenletes növekedése érdekében a termelési tényezők térbeli áramlását elősegítő háttérfeltételek kialakítását szorgalmazta. Miután a termelésitényező-áramlás korlátozottsága miatt a regionális szintű differenciák enyhítése alig volt érzékelhető, az endogén irányzat a kívánt növekedést az új vívmányok támogatásában, az erőforrások hatékony felhasználásában, illetve a humán erőforrás folyamatos képzésében látta. Mivel a szocialista gazdasági rendszer domináns attribútuma a regionális szinten jelentkező fejlettségbeli különbségek kiegyenlítése és a teljes foglalkoztatottság megteremtése volt, a keleti blokk egykori országai a piaci egyensúlytalanság okozta gaz-

dasági és társadalmi feszültséggel csupán a rendszerváltás során felbukkanó transzformációs válság alatt szembesültek. A múlt század utolsó évtizedének hajnalán az egyébként szélesebb piaci átalakulás sokkhatásai kivétel nélkül megingatták térségünk valamennyi – egykoron tervgazdasági elvek szerint működő – országát. A termelés visszaesése nemcsak a Magyarországhoz hasonló, tetemes nemzetközi adóssággal induló országokat, hanem az akkor iparilag fejlettebb gazdaságokat is komolyan megrendítette. A tulajdonkialakítási folyamatok a társadalom hatalmi szerkezetének módosulását vonták magukkal, ezért a magánosítás politikai konfliktusokkal, elméleti és gyakorlati vitákkal volt terhes. Később egyértelművé vált ugyan, hogy a privatizáció sikere az érintett rétegek és érdekcsoportok együttműködését kívánta volna meg.

Lentner Csaba egyetemi tanár, a budapesti Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közpénzügyi Kutatóintézetének megbízott igazgatója 2005-ben, úgyszintén az Akadémiai Kiadónál megjelent *Rendszerváltás és pénzügypolitika* című sikeres kötetének újrakiadásával és új gondolatokkal történő kibővítésével idézi fel Magyarország neoliberális gazdaságfilozófiai szemléletet követő piacgazdasági átalakulásának ellentmondásait. A szerző a neoliberális elveket követő gazdaságpolitika egyik fő magyarországi bírálója, de nevéhez fűződik az újjászervezett magyar állam közpénzügyi mechanizmusainak tudományos rendszertani keretekbe foglalása is.

A szerző két évtized pénzügypolitikájának jellemzőit és fejlődési irányvonalát tárja a szakavatott olvasó elé. Laikus szemlélődő számára a könyv első pillantásra tanulmánykötet látszatát keltheti, ennél azonban sokkal többről van szó, hiszen az egyes fejezetekben kifejtett feltevések egységessége megteremti a monografikus igényű művektől elvárt koherenciát. A szerző a privatizációval kapcsolatos témák egész sorát veszi górcső alá. A magánosítás magyarországi folyamatainak értékelésével indít, de mondanivalója kitér a mezőgazdaság átalakítására, az agrárfinanszírozás kérdéskörére és nem utolsósorban az ezredfordu-

ló magyar agrárpolitikájának ellentmondásai is. Figyelmét nem kerüli el a kilencvenes évek reformtörekvéseinek, valamint adópolitikai dilemmáinak kritikai értékelése sem. A szerző a kötet hatodik fejezetében Magyarország adószabályozásának kulcskérdéseiről értekezik a 20. század alkonyán. Bár a fejezet egy 1998-ban írt tanulmányának átdolgozott változata, az általa közvetített érvelések és következtetések mind a mai napig helytállóak. A szerző meggyőződését osztva „az adórendszerrel szemben fontos követelmény, hogy a társadalmi békétlenséget ne szítsa, ne taszítsa kezelhetetlen tartományba” (64. p.), továbbá „az adórendszer az egyének és a vállalkozások számára legyen méltányos, reagáljon stabilizáló jelleggel a gazdasági élet változásaira, ne torzítsa a termelési tényezők hatékony felhasználását” (uo.).

A kilencvenes évek kezdetétől a hajdani tervgazdaságoknak megváltozott nemzetközi pénzügyi és gazdasági környezethez kellett alkalmazkodniuk, ami tulajdonképpen a pénzügyi rendszer merevségének fokozatos feloldódását eredményezte. Magyarországon már a nyolcvanas években tényleges lépések történtek a piaci viszonyok kifejlesztésében, sőt a jegybanki és a kereskedelmi banki szerepkörök szétválasztása 1987-ben meg is valósult. Mindezek szellemében a szerző a pénzügyek iránt fogékony olvasó figyelmét a létrejött két-szintű bankrendszer általa felismert szerkezeti problémáira tereli, melyek a kereskedelmi bankok eltérő hitelpolitikájában és sok esetben felelőtlen hitelezési magatartásában nyilvánultak meg. Többször utal a magyar tulajdonú pénzintézetek elrettentően magas veszteségéből eredő következményekre. Úgy véli, hogy Magyarország ez által vált kiszolgáltatottá a külföldi tőkének, tudniillik a hitelintézetek kihagyhatatlanok a nemzetközi tőkeáramlásból. „Magyarországon a globalizáció jegyében zajló felzárkózás következményeként erős függőség alakult ki a világgazdasági konjunktúrától, az Európai Unió üzleti ciklusaitól, végeredményben a nemzetközi pénzügyi aggregátumoktól.” (152. p.) Álláspontja szerint az állami beavatkozás mechanizmusának megerősítése elengedhetetlen a magyar gazdaság versenyképességének és alkalmazkodóképességé-

nek fokozása, valamint a globalizáció sokkhatásainak mérsékelése érdekében. Kiáll a nemzeti tulajdon arányának kedvező módosítása mellett is.

A szerző az ezredforduló magyar bankrendszerének átfogó értékelése után az olvasó figyelmét a millenniumi kihívások és az európai uniós csatlakozás nyitott kérdései felé tereli, ámde vizsgálódásának súlypontját továbbra is a magyar pénzügypolitika tárgykörére helyezi. Véleménye szerint „a magyar gazdaság kétarcúságát” a 21. századba lépve mi sem bizonyította jobban, mint a vámszabad területeken lendületesen fejlődő nemzetközi nagyvállalatok minden képeletet felülmúló profittermelése és a magyar agrár- és kisvállalkozói szektor veszesen alacsony jövedelmezősége közötti kontrasztok, de a gazdaság Janus-arcúságát – a megyei szintű fejlettségbeli differenciákon kívül – egy sokkal súlyosabb jelenség is alátámasztotta. Erről a szerző ekképpen ad hangot: „Államháztartási mutatóink a maastrichti követelmények szerint javulnak, ám a költségvetési deficit és az államadósság (...) ijesztően növekszik.” (190. p.)

A szerző a magyar gazdaság ellentmondásos állapotából kiindulva hosszasan elemzi a feloldását célzó – hivatalosan „magyar modellnek” nevezett – pénzügypolitikai lépéseket, próbálkozásokat, a kedvező és kedvezőtlen pénzügyi és társadalmi jelenségeket, majd az állami konzervatív politika jegyében javaslatot tesz a pénzügyi egyensúly fenntartására, valamint a tőkebevonás és a pénzügyi stabilitás biztosítására. Meggyőződése, hogy a „magyar államadósság finanszírozásához szükséges források minél nagyobb mértékben belső körből kerüljenek meghitelezésre, amit a nemzeti gazdaságpolitika céljaival összhangban kell megteremteni, illetve megszerezni” (230. p.). Kétségkívül helyesen vélekedik, amikor a gazdasági fejlődést és a társadalmi stabilitást a minőségi tőkevonzás feltételeinek kialakításával vonja párhuzamba, ugyanis ennek révén fokozódhat az államháztartás forrásellátása is.

A szerző a mű huszadik, egyben utolsó fejezetében foglalja össze a rendszerváltás gazdasági hátterét, elért eredményeit és bökkenőit. Megjegyzi, hogy „már a rendszerváltás rendszerválságának betetőzése idején nyil-

vánvalóvá vált, hogy csak az erős, a jól szervezett, a gazdasági és társadalmi folyamatokba aktívan beavatkozó állam képes a nemzetgazdaság, a piaci szereplők és a családok érdekeit hatékonyan érvényesíteni” (304. p.). A szerző a továbbiakban részletesen taglalja Magyarország államháztartási rendszerének 2010 és 2013 között megtörtént konszolidációs folyamatait, a 2013 és 2016 között megvalósult jegybankpolitikai rendszerváltást, amely a magyar kormánnyal egy célt követve az államadósság lefaragását, a költségvetés, az önkormányzatok, valamint a vállalatok és a háztartások kiegyensúlyozott pénzügyi állapotát eredményezte.

Úgy vélem, a közép-kelet-európai térség országaiiban végbement rendszerváltás és piacgazdasági átmenet még a maga próbatételeivel, útkereséseivel és melléfogásaival is a „példaértékű” jelzővel illelhető, hiszen nem

létezett jól bevált forгатókönyv arról, miként is kell a közösségi tulajdonra épülő szocializmus gazdasági rendszerét piacgazdasággá alakítani, miként kell az egypártrendszer megszüntetésével egyidejűleg megteremteni a politikai pluralizmust, vagy az állami tulajdon dominanciája helyett elérni a magántulajdon túlsúlyát. Lentner Csaba hiánypótló, magas szakmai igényességgel és tekintélyes szakirodalom ismeretében megírt kötete átfogó képet nyújt a magyar rendszerváltást követő pénzügypolitika jellemzőiről és fejlődési irányvonaláról egészen napjainkig. Bár az egyes témakörök tanulmányozása meglehetősen komoly közgazdasági ismereteket feltételez, mégis bátran ajánlom a gazdaságpolitika kérdései iránt érdeklődő nem közgazdász olvasók számára is.

Nagy László